

פ

אברהם לוינסון כותב במאמרו היפה על י. לופבן, כי הוא ידע להכניס לתוך חשבון עולמנו את הפוזיציה החבויה והגנוזה בלב, הבלתי אקטואלית כל־כך של מדינת היהודים. וכשנפגעה לפני אמת עשרה שנה פוזיציה זו, אחרי שנחפרסמו המסקנות של ועדת פיל, ולפנן ראה אז החממת הזדמנות היסטורית, שבאה — לפי הערכתו — באשמתנו — לא נמנע לופבן לתת גיב לסערת־רוחו בציטטה מהפואימה הדרמטית של ויספיאנסקי: מיאלאש חאמיא זלוטי רוג (היה לך, בן חם, שופר־זהב) קרן־זהב היתה לו לאדם לתקוע בה את תקיעת־הגאולה. אולם הוא החמיץ שעת־כושר זו, כי אותה שעה הוא רדף אחרי כובע בעל־נוצה, ששדדו הריח ביער. לופבן שנון־העט וחרוף־הניב, שהיתה לו הולשה רבה לאמרות־כנף מפורסמות, ודאי לא זקף בנקל ציטטה מעליבה זו על חשבון הציבוריות היהודית. אך השיאהו לכך יצר תשוקתו הלוהט להב־דיל בין מרום חפצנו: קרן הזהב ובין רדיפתנו אחרי התועלת הקלוקלת של הכר־בע בעל הנוצה" (הפועל הצעיר, גל. 48).

הדיון בעצם הדבר, שעורר את לופבן לחיזור במשל ההוא מחזיונו של ויספיאנסקי אינו מעניני עתה. גם ההגדרה שלוינ־סון מגדיר עתה את יריבי הצעת החלוקה מיסודו של פיל אינה מעניני עתה, אם כי שניהם מניחים פתח לערעור; מעניני עתה עצם־השימוש במשל ההוא. והנה אמת, כי לופבן היה נוהג להביא ציטטות, מימרות, קטעי־שיר וכדומה, אך אין להבליע ציט־טה זו בכלל מנהגו. חזיונו של ויספיאנסקי עשת רושם גדול על סביבו — הוא ניכר גם בספרותנו בין בתעשייה הדרמטית כ"ימות המשיח" של אש בין ביצירה הדרמטית כ"שלשלת הזהב" של פרץ;

ס

הוא ניכר גם בתנועתנו — רוח מלודא פולסקא (פולין הצעירה), וביחוד רוח ויס־פיאנסקי העלה הד רב בקרב דור הציונים הצעיר.

וביותר נרשם בו אותו תנין, וביחוד תמונת־ההופעה של החוזה ורדיהורא, המפקיד בידי בעל־הבית את קרן־הזהב, שופר הגאולה, והבעל־בית מפקירו בידי יאשאק, הנדרש ללכת ועם קריאת הגבר השלישית לתקוע תקיעת הגאולה, אך הוא אינו שומרו, שכן הוא רודף אחרי כובעו המקושט נוצות־טווס, שהרוח נישאו מעל ראשו, והרי הוא עומד ומקונן: אהה, כן, אל אלוה / הן עלי ביובל גם לתקוע / ואי? ההותר מן הפתיל / או אם נפל אי בשביל? / זה יובל־הזהב לי אבד, / נשאר רק הפתיל לי לבד. וכן נחמצת שעת־הגאולה ותחוחול (תחביש) שר שיר הלעג: "היה לבור יובל־זהב / היה לבור כובע מקושט / כובעו נישא בסער / יובלו קורא ביער / נשאר לו רק הפתיל בלבד / נשאר לו רק הפתיל בלבד" (ההתנועה, תרגום ב. פומרנק, הוצ' שטיבל, תרצ"ה).

י

בשמחה־לאיד של אויב אלא בהתרגשות וצער של אוהב — הרעיון הציני הוא הרעיון, עם־ישראל הוא העם. ואחרי הפ־תיחה הזאת הוא מזכיר את חזיונו של ויספיאנסקי, המתאר שעה דומה בחיי עמו, כלומר שעה שהפראזה נגלית בכל ריקוחה וצפית־הגאולה מתכוננת. ועתה בא סיפור יאשאק ותעודתו להועיק ולהקתיל, ומעשה שופר־הזהב והפומן: "היה להם" שופר של זהב / כובע ונוצה עליה / נשאה הרוח הכובע למרחק / והשופר תוקע ביער לבור. והרי הנמשל: "כלום לא קרה כדבר הזה לנו דוקא בימים היותר טובים, דוקא כשהגיעה השעה באה עלינו הבשורה המעציבה, כי אבד הכובע בעל הנוצה / פה נשאר רק הפתיל בלבד" (השלוח, כרך כ"א, תרס"ט־ר"ע, עמ' 289—290).

אם לא נחפזו שני הסופרים להסתייע באותו המשל — היא שאלה לעצמה; אם חפזונם אין בו ללמדנו זהירות בשימוש במשלי אחרים, גם היא שאלה לעצמה.

אברהם קריב במסתו עולם ותלו (תו שין וו), שבה הוא פולג על מגדלי ותער־כתו המקובלת, מביא את דבריו הגודעים של ד. פרישמן לאמור: "נגיח־נא למשל, כי בא איזה מבול לעולם ומתה מעל פני האדמה את כל היקום אשר ברחוב היהודים עם כל החיים אשר שם ומחה גם כל זכר וכל פליט וכל שריר להם, עד בלי השאיר לנו שום סימן מכל מה שהיה. ונשארו לנו על פי איזה מקרה רק ארבעת סיפורי מגדלי הגדולים — וכן עוד הסיפורים והציורים הקטנים שלו, אז אין שום ספק, כי על פי השוירים האלה יוכל החוקר הבא להזור ולהרכיב שנית את כל הציור של חיי היהודים ברחוב העיר הק־

פ

ס

טנה במשך המחצה הראשון של המאה הי"ט באופן שלא היה הסר אפילו קוץ אחד של יו"ד אחת. וא קריב מסמך לדברים אלה את בקרתו הפותחת לאמור: "אכזי! מה שהניח פרישמן דרך משל — לבבו הניחו להניח משל כזהו — קם ונהיה, בא מבול, מבול של אש, ומחה את רחוב היהודים עם שוכניו ביבשת אירו" פא" והמשך הביקורת הוא הפך סברתו של פרישמן.

והנה עצם־הביקורת, שכבר העלחה על עצמה רוב ערעורים ומערערים, קובעת פרשה לעצמה, ומעניני עתה להעיר על הקסרוג, איך לבו של פרישמן הניחו להי ניה משל כזה, ואומר, כי אפשר ועורבא פרח — לא לבו שהניח את המשל, אלא וכרונו שנמשך אחר מנהג אחרים. ספק בעיני, אם נמשך אחרי מחבר דומנים פול־ני, המתאר תקופה רחוקה, שבה נשתקע הכל ונשתתרה אך אסופת־ספרים, והנה מוציא מישחו ספר, שדפיו מתפוררים והולכים, והוא האפוס של מיצקביץ "פאן טאדיאוש", ועל־פיו שבה ונוכרת כל מערכת החיים השקועה וזכרונה — תחי־תה, אך דומני, כי פרישמן נמשך בזה אחרי מי שאמר בו בגינתה בדברים שאמר הוא במגדלי. כי הנה מספר וילהלם בל ששה בהרצאתו על "גינתה במאה העשרים" לאמור: "במובן זה אמת הוא מה שאמרו על גינתה: כי ספריו מסי־סיקים להקים על פיהם שנית את כל עבר־דת התרבות של האנושיות, לפחות בקווי היסוד שלה, אילו היתה באופן מן האופנים אובדת וכלה" (מהדורה שלישית, ברלין ברן, 1901, עמ' 25).

ואולי יש מן הקוראים, שיוכל לומר, מי אמר דברים אלה על גינתה ומה דיוקלשו־נב. רב סדן